

مجلة فصلية محكمة تصدرها كلية
التربية للعلوم الإنسانية - جامعة كركوك

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

المجلد (20) العدد الاول - الجزء الثاني - ب - تموز 2025

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

مجلة فصلية صادرة من
كلية التربية للعلوم الإنسانية
جامعة كركوك

Issn 1992 - 1179

العنوان البريدي

العراق / كركوك / جامعة كركوك

صندوق البريد: 2281 والرمز البريدي: 52001

رقم الايداع في دار الكتب و الوثائق ببغداد 1209 لسنة 2009

المجلد (20) العدد الاول - الجزء الثاني - ب - تموز 2025

مَجَلَّةُ جَامِعَةِ كَرْكُوكَ لِلدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ

المجلد (20) العدد الاول - الجزء الثاني - ب - تموز 2025

مجلة فصلية صادرة من كلية التربية للعلوم الإنسانية
جامعة كركوك

ISSN 1992 - 1179

العنوان البريدي

العراق / كركوك / جامعة كركوك

صندوق البريد: 2281 والرمز البريدي: 52001

رقم الايداع في دار الكتب و الوثائق ببغداد 1209 لسنة 2009

E. mail

kujhs@uokirkuk.edu.iq

رئيس التحرير

الأستاذ الدكتور

مراد إسماعيل أحمد

تموز 2025

أعضاء هيئة التحرير

ت	الاسم	الملاحظات
1	أ. د. مراد إسماعيل احمد	رئيس هيئة التحرير
2	م. د. حيدر عادل محمد	مدير هيئة التحرير
3	أ. د. مشاري عبد العزيز محمد موسى	عضو هيئة تحرير دولي
4	أ. د. سيد صادق عوض الله احمد	عضو هيئة تحرير دولي
5	أ. د. نازان توتاش	عضو هيئة تحرير دولي
6	أ. د. فهد عباس سليمان	عضو هيئة تحرير
7	أ. د. نور الله جتتين	عضو هيئة تحرير دولي
8	أ. د. كمال عبد الله حسن	عضو هيئة تحرير
9	أ. د. زانيار فائق سعيد	عضو هيئة تحرير
10	أ. د. جنار عبد القادر احمد	عضو هيئة تحرير
11	أ. د. دلال علي سليمان زريقات	عضو هيئة تحرير دولي
12	أ. د. ياسر محمد طاهر	عضو هيئة تحرير
13	أ. د. كاروان عمر قادر	عضو هيئة تحرير
14	أ. د. عصام مصطفى عبد الهادي عقله	عضو هيئة تحرير دولي
15	أ. د. ابراهيم بن يحيى بن زهران البوسعيدي	عضو هيئة تحرير دولي
16	أ. د. نزيه إبراهيم المناسية البطوش	عضو هيئة تحرير دولي
17	أ. م. د. خالصة الغباري	عضو هيئة تحرير دولي
18	أ. م. د. مهدي قيس عبد الكريم الجنابي	عضو هيئة تحرير دولي
19	أ. م. د. إسماعيل البر قومسر	عضو هيئة تحرير دولي
20	أ. د. فارس محمود محمود	عضو هيئة تحرير دولي
21	أ. م. د. كامل عبد القادر حسين	عضو هيئة تحرير
22	أ. م. د. عز الدين صابر محمد	عضو هيئة تحرير
23	أ. م. د. خالد احمد هواس	عضو هيئة تحرير
24	أ. م. د. محمد اكبر بور	عضو هيئة تحرير دولي
25	أ. م. د. علي هادي حسن	عضو هيئة تحرير
26	أ. د. مجيد احمد جدوع الزبيدي	عضو هيئة تحرير
27	أ. م. د. محمد علي شريف	عضو هيئة تحرير
28	م. د. زينب عصمت صفاء الدين	عضو هيئة تحرير
29	م. د. عماد عبد الله مراد	عضو هيئة تحرير

مقدمة

يشرفني أن أقدم لكم هذه المقدمة التي تسلط الضوء على الدور الحيوي والمهم للبحوث التي يقدمها الباحثون للمجلة، والتي تسهم بشكل فاعل في تعزيز وتطوير مجالات الدراسات الإنسانية. إن المجلة تهدف إلى توفير منصة علمية رائدة لنشر الأعمال الأكاديمية التي تتناول قضايا حيوية في مختلف فروع العلوم الإنسانية، بما في ذلك الفلسفة، وعلم الاجتماع، والأنثروبولوجيا، وعلم النفس، واللغة، والتاريخ، والفنون، وغيرها.

إن الأبحاث المقدمة للمجلة ليست مجرد نتائج لدراسات علمية، بل هي محطات فكرية تعكس تطور المفاهيم والنظريات في هذه المجالات. تعمل هذه الدراسات على طرح حلول للمشاكل المعاصرة، وفهم الظواهر الإنسانية في سياقاتها المختلفة، كما تساهم في تقديم رؤى جديدة لتطوير المجتمع وتعزيز الوعي الثقافي والعلمي.

إن الدور الكبير لهذه البحوث لا يتوقف عند نشر المعرفة فقط، بل يتعداه إلى تحفيز التفكير النقدي والإبداعي، ودعم الجهود الأكاديمية في بناء قاعدة معرفية متينة تُسهم في تحريك عجلة التغيير والتطور في المجتمعات الإنسانية. ولذلك، فإننا نعتبر هذه البحوث أداة أساسية في تطوير الفكر الإنساني، ودعم المساعي المستمرة لتحسين جودة الحياة البشرية عبر أبعادها المختلفة.

نتطلع في المجلة إلى استقبال مزيد من الدراسات الرصينة التي تثرينا وتوسع آفاقنا العلمية، مؤمنين بأن هذه الإسهامات العلمية هي حجر الزاوية في بناء مستقبل أكثر إشراقاً في مجال الدراسات الإنسانية.

رئيس هيئة التحرير

١. د. مراد إسماعيل احمد

شروط وقواعد النشر في مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

1. تسلم نسخة الكترونية من البحث عبر الموقع (<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq>)
تحت برنامج Microsoft Word بصيغة doc أو بصيغة .dox.
2. يطبع البحث بواسطة الحاسوب بمسافات واحدة بين الأسطر شريطة أن لايزيد عدد صفحاته عن 25 خمس وعشرين صفحة وبواقع (5000 الى 10000) كلمة، ونوع الخط Simplified Arabic بما في ذلك الجداول، مع تنسيق محدد مسافة 1.5، خط بحجم 14، على ورق A4. للبحوث الخاصة باللغة العربية، يُكتب البحث بخط (Times New Roman) للغة الإنجليزية و التركية بحجم خط (14) على ورق مقاس (A4). اما بالنسبة اللغة الكوردية فونت كوران Kurdfonts.
3. تقديم سيرة علمية مختصرة للباحث أو الباحثين مرفقة مع البحث وتكون منفصلة.
4. تكتب أسماء الباحثين الثلاثية باللغة العربية والإنجليزية كما تذكر عناوين وظائفهم الحالية ورتبهم العلمية.
5. إقرار من المؤلف يؤكد أن البحث لم يسبق نشره وليس قيد النشر في مجلة أخرى.
6. العناوين الرئيسية والفرعية تستعمل داخل البحث لتقسيم أجزاء البحث حسب أهميتها وبتسلسل منطقي وتشمل العناوين الرئيسية: عنوان البحث، الملخص، الكلمات الدالة، المقدمة، إجراءات البحث، الشرح، الاستنتاج، المراجع.
7. يرفق مع البحث ملخص باللغة العربية وباللغة الإنجليزية على أن لا تزيد كلمات الملخص عن (250) كلمة.
8. تكتب بعد الملخص الكلمات الدالة للبحث.
9. تطبع الجداول والأشكال والخرائط داخل المتن وترقم حسب ورودها في البحث وتزود بعناوين ويشار إلى كل منها بالتسلسل.
10. يجوز نشر البحث إذا كان مستقلاً من أطروحة أو رسالة دكتوراه أو ماجستير، بشرط ألا تكون هذه الرسائل منشورة أو مقبولة للنشر، ويجب الإشارة إلى هذا في الصحيفة الأولى وقائمة المراجع، والإفصاح عن ذلك في الإقرار والتعهد.

11. يلتزم الباحث بدفع النفقات المالية المترتبة على إجراءات التقويم في حال طلبه سحب البحث ورغبته عدم متابعة إجراءات النشر.
12. يمنح الباحث مدة أقصاها ثلاثة أشهر لإجراء التعديلات على بحثه إن وجدت ومن حق المجلة بعد ذلك إلغاء الملف البحثي تلقائياً في حال تجاوز المدة المذكورة أعلاه.
13. التوثيق (قائمة المراجع)
 - أ. يُشترط اتباع أسلوب الكتابة وفقاً لمعايير APA النسخة السابعة (الجمعية الأمريكية لعلم النفس)، ويجب الالتزام بالدقة في الاستشهادات وتنسيق القائمة المرجعية وفقاً لهذه المعايير، لضمان الوضوح والتناسق في تقديم البيانات والمعلومات العلمية.
 - ب. يشار إلى المراجع في المتن بالاسم الأخير للمؤلف وسنة النشر والصحيفة، مثال: علي عبد عباس العزاوي (العزاوي، 2008: 214) أو (العزاوي، 2008).
 - ت. يجوز في بحوث علوم القرآن والتأريخ الإسلامي توثيق المراجع من خلال تهميش المراجع باستعمال الأرقام المتسلسلة بين قوسين هكذا (1) ، (2) ، (3) وتبين في آخر البحث تفاصيل المراجع حسب تسلسلها وتوضع قبل قائمة المصادر والمراجع.
 - ث. توثق المصادر والمراجع في قائمة واحدة في نهاية البحث وترتب هجائياً حسب الاسم الأخير للمؤلف مثل:
(اسم العائلة، الاسم الأول للمؤلف، (سنة النشر)، عنوان الكتاب، رقم الطبعة، مدينة النشر، در النشر)، مثال:
شحادة ، نعمان 2011، التحليل الإحصائي في الجغرافية والعلوم الاجتماعية، عمان - الأردن، دار صفاء للنشر والتوزيع.
 - ج. أما الدوريات: فيبدأ بذكر الاسم الأخير للمؤلف، ثم بقية الاسم كاملاً، ثم توضع سنة النشر بين حاصرتين. ثم عنوان البحث. ثم اسم المجلة غامق، ثم مكان صدورها، ثم رقم المجلد، ثم رقم العدد، ثم أرقام الصفحات.
14. يستشهد الباحث ببحثين على الأقل منشورين في مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية
15. عمل استلال للبحث في مركز الحاسبة الصادر من رئاسة الجامعة.

16. على الباحث دفع أجور النشر البالغة: (150.000) مائة ألف دينار عراقي وإذا زاد عدد الصفحات عن (25) خمس وعشرين صحيفة فسوف يتم استيفاء الأجر بواقع (5.000) خمسة آلاف دينار لكل صفحة.

17. تجري هيئة تحرير المجلة التقييم الأولي للبحث، ثم يُعرض على محكمين من ذوي الخبرة العلمية في مجال التخصص، وتلتزم المجلة بإخطار الباحث بالقرار النهائي بشأن الموافقة على النشر من عدمها على أن يلتزم الباحث بإجراء التعديلات التي قد يطلبها المحكمون من أجل إجازة البحث أو الدراسة للنشر في المجلة.

18. ترسل البحوث وجميع المراسلات المتعلقة بالمجلة الى موقع المجلة.

فهرست البحوث المنشورة

اللغة العربية

ت	اسم البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	المقالة الوصفية (مقالات فاروق مصطفى) أنموذجاً	م. م. حسن علي حسن الكاكائي	1-24
2	السبك النصي في ديوان (الى برقيات وصلت متأخرة) لأحمد جارا لله ياسين	م. د. يونس أحمد عيدان سلطان	25-50

اللغة الانكليزية

ت	اسم البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	تحليل النصوص في القصة القصيرة الكردية "پاشماوهی م ئرد مندال ئك" (بقايا مراهق) لمحمد فارق حسن	م. الماس نسرالدين عبدالرحمن	51-65
2	حضور الأب وغيابه في قصة فرانك أوكونور "عقدة أوديب" من منظور التحليل النفسي	حكمت خلف حسين الحسين	66-89
3	استخدام المحادثات الغير الرسمية في تدريس الافعال السببية لطلاب	م. م. رؤيا لطيف طالب	90-104

		اللغة الانكليزية كلغة اجنبية	
106-124	م. د. زينب عصمت صفاء الدين النفطجي	4 لا تدعني أذهب أبداً" لكازو إيشيجورو: قراءة ماركسية لغسيل الدماغ من خلال التعليم	
125-155	م.م. علي حسن علي	5 الطبقات الاجتماعية ودور الملابس والقراءة في رواية التوقعات العظيمة موضوعية لتشارلز ديكنز: دراسة	
156-188	م. د. غياث منهل الكناني	6 الهوية الوطنية كمنتج ثقافي في الرواية العراقية المعاصرة: دراسة ثقافية في روايتي علي بدر "بابا سارتر" و"حارس التبغ	
189-203	ا.م. مي احمد مجيد	7 المسرح داخل المسرح ووسائل التواصل الاجتماعي في مسرحية "قاعة السينما" لآني بيكر و"صمت السماء" للورين غندرسو	

اللغة الكردية

ت	اسم البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	التغيرات الصوتية والدلالية لمصدر (يائي) من وجهة نظر إتيمولوجية	م. د. تانيا إسماعيل حمه امين م. د. باخان سرحد عبدالرحمن	204-245
2	التغيرات المعجمية اللهجة الخوشناوتي	م. د. ساكار أنور حميد	246-279
3	المفارقة في نصوص قباد جليل زادة	سرحت حسين مصطفى زانيار صالح علي	280-313
4	رواية الحرب لصالح عمر في ضوء منهج النقد التاريخي (المنهج النقدي لـ(هيبوليت أدولف تين)، على سبيل المثال)	ا. م. د. ريبين خليل قادر م. د. كوران عبد الله احمد	314-359
5	ادراك المخططات الذهنية، مفهوم (القلب) و (العين) و في الشعر الكوردي الشاعر (محوي) نموذجاً	د. هنرش كهريم حهמיד	360-384
6	الكلمات متعددة المعاني، كيفية تحديد الكلمات متعددة المعاني	م. م. ارام رشيد مجيد	385-409

		وتخزينها	
--	--	----------	--

اللغة التركية

ت	اسم البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	(1921-2025) على ضوء وثائق الأرشيف التربية والتعليم اللغة التركية في كركوك	م. م. ابراهيم ضياء انور	385-411
2	عناصر الجمال في ديوان ابو بكر المفتي	م.م.علي نيازي رشيد	412-432
3	دراسة الحكايات الشعبية في قرية قره ناز التركمانية	م. د. مرتضى حيدر عزت	433-458
4	ديوان المفتي بكر أفندي في ضوء نسخة منسية وقصائد حصرية لهذه النسخة	م. م. عائشة ممتاز حسن	459-478

*Kirkuk University Journal
of Humanities Studies*

مَجَلَّةُ جَامِعَةِ كَرْكُوكَ لِلدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ

<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq>

DOI: 10.32894/1992-1179.2025.158465.1167

Date of research received 26/05/2025, Revise date 10/06/2025 and accepted date 22/06/2025

**Turkish Education and Teaching in Kirkuk in Light of Archive
Documents (1921-2025)
İbrahim Dheyaa Anwer**

Abstract

Following the dissolution of the Ottoman Empire after the First World War, the Turkmens—regarded as remnants of the former empire—chose to remain within the borders of the newly established Iraqi state. During the Ottoman era, Turkish served as the official language of the state, and consequently, individuals proficient in Turkish were trained and employed in both administrative and educational sectors. However, with the advent of British occupation, Arabic gradually replaced Turkish, leading to widespread unemployment among many bureaucrats and educators. Nonetheless, the British authorities soon recognized that education conducted solely in Arabic would not be effective in regions with a dense Turkmen population, such as the provinces of Kirkuk and Mosul. As a result, it was decided that the first four years of primary education would be conducted in Turkish, while Arabic would be introduced in the fifth and sixth years. In accordance with the agreement reached between the British administration and the monarchy, the educational and cultural rights granted to the Turkmens—particularly the right to receive education in their mother tongue—were maintained throughout the republican era. In the post-2003 period, the right of the Turkmens to mother tongue education was formally codified into law, extending this right across both primary and secondary levels of education. In light of these developments, this study will examine the trajectory of Turkish-language education in Iraq across three key historical phases: the Monarchical period, the Republican era, and the post-2003 era.

Keywords: Kerkük, Türkçe Öğretimi, Türkmence Eğitimi, Ana dilde eğitim.

على ضوء وثائق الأرشيف التربية والتعليم اللغة التركية في كركوك (1921-2025)

م.م. ابراهيم ضياء انور*

الملخص

عقب انهيار الدولة العثمانية إثر الحرب العالمية الاولى اختار التركمان الذين يُعدون من بقايا هذه الدولة البقاء ضمن حدود الدولة العراقية الحديثة. ونظرا لكون اللغة التركية كانت اللغة الرسمية للدولة في العهد العثماني، فقد تخرج من النظام الاداري والتعليمي كوادِر يُجيدون اللغة التركية. غير أن الاحتلال البريطاني أدى إلى استبدال التركية بالعربية، الامر الذي تسبب في فقدان عدد كبير من الموظفين والمعلمين لوظائفهم. لكن البريطانيين وبعد تلمسهم لصعوبة تطبيق التعليم باللغة العربية فقط في مناطق ذات كثافة تركمانية مثل كركوك والموصل. تبنوا سياسة تعليمية جديدة تقضي باستخدام اللغة التركية خلال السنوات الاربع الاولى من المرحلة الابتدائية على أن يُستأنف التعليم باللغة العربية في الصفين الخامس والسادس. ويتبين من خلال الاتفاق المُبرم بين الحكومة الملكية والبريطانيين أن الحقوق الثقافية والتعليم باللغة الأم التي مُنحت للتركمان في تلك الفترة استمرت على نفس النهج خلال العهد الجمهوري. وفي مرحلة ما بعد 2003 تم ترسيخ حق التركمان في التعليم بلغتهم الأم من خلال التشريعات القانونية ليشمل هذا الحق جميع المراحل من التعليم الابتدائي وحتى الثانوي. وفي ضوء هذه التطورات سيتم تناول عملية التعليم باللغة التركية في العراق من خلال ثلاث مراحل اساسية: مرحلة العهد الملكي، ومرحلة العهد الجمهوري ومرحلة ما بعد عام 2003.

Arşiv Belgeleri Işığında Kerkük'te Türkçe Eğitimi ve Öğretimi (1921-2025)

İbrahim Dheyaa Anwer

Özet

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte, onun bakiyesi olarak görülen Irak Türkleri, yeni kurulan devletin sınırları içinde kalmayı tercih etmişlerdir. Osmanlı döneminde devletin resmî dili Türkçe olduğundan, hem idarî yapıda hem de eğitim alanında Türkçe bilen bireyler yetişmiştir. Ancak İngiliz işgaliyle birlikte, Türkçenin yerini Arapça almıştır. Bu durum, çok sayıda bürokrat ve eğitimcinin işsiz kalmasına yol açmıştır. Buna rağmen özellikle Türklerin yoğun olarak yaşadığı Kerkük ve Musul gibi vilayetlerde yalnızca Arapça ile eğitimin sürdürülelemeyeceğini fark eden

* جامعة كركوك/ كاية التربية للعلوم الإنسانية ibrahim.demirel@uokirkuk.edu.iq

İngilizler, ilköğretimin ilk dört yılında Türkçeyle eğitimin yapılmasına, beşinci ve altıncı yıllarda ise Arapçaya geçilmesine karar vermiştir. Krallık hükümeti ile İngilizler arasında varılan mutabakat doğrultusunda, Türkmenlere tanınan ana dilde eğitim ve kültürel hakların cumhuriyet döneminde de benzer şekilde sürdürüldüğü görülmektedir. 2003 sonrası dönemde ise Türkmenlerin ana dilde eğitim hakkı yasal güvence altına alınmış, bu hak ilköğretim ve ortaöğretim aşamalarının tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu gelişmeler ışığında, Irak'ta Türkçe öğretimi Krallık dönemi, Cumhuriyet dönemi ve 2003 sonrası dönem olmak üzere üç temel başlık altında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kerkük, Türkçe Öğretimi, Türkmence Eğitimi, Ana dilde eğitim.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri İttifak Devletlerine galip gelmişlerdir. Ardından 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla Osmanlı tedricen Irak'tan çekilmiştir. Böylece 1918-1921 yılına kadar Irak, İngiliz mandasında kalmıştır. 1921 yılında ise Mekke Şerifi Hüseyin Bin Ali'nin oğlu Faysal İngilizlerin himayesinde Irak'a kral olmuş ve böylece Manda Yönetimi son bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle devletin idari yapısı felç olmuştur. İngilizler özellikle eğitim sisteminde birtakım düzenlemeler yapmışsa da bunlar işgalci ülkenin eğitim alanındaki politikalarını kapsamıştır. Yine de Bağdat, Basra, Musul ve Kerkük gibi yerlerde okul açmayı düşünmüşlerdir. Ancak kadro eksikliği ve eğitim müfredatının olmayışı İngiliz idaresini zora sokmuştur. Bu açığı kapatmak içinse eğitimci kadrosunu ve dönemin müfredatıyla donanımlı kitaplar Mısır ve Şam'dan temin edilmiştir (Zeynel, 2011). Bu doğrultuda 1919 senesinde Zafir adında ilkokul

(iptidaiye) açılmıştır. Bu okulun eğitim dili Türkçe olmasına rağmen zamanla Türkçe yerini Arapçaya bırakmıştır (Kildan, 1954). Aynı yıl Kerkük'e bağlı Kifri ilçesinde eğitim dili Türkçe olan ilkokul açılmıştır. Erkek öğrencilere yönelik açılan okulların yanında kız öğrencilerinin de gidebileceği okullar açılmıştır. 1921'de ilk kez Avcı Kız İlkokulu Kerkük'te hizmete açılmıştır (Kildan, 1954).

1932 yılında Irak, Milletler Cemiyeti'ne üye olarak kabul edilmiştir. Milletler Cemiyeti'ne üye olması üzerine Irak Krallığı, Türklerin ve diğer azınlıkların varlığını kabul ve garanti eden bir bildirgeyi (deklarasyon) 30 Mayıs 1932 tarihinde Bağdat'ta yayımlamıştır. Yayımlanan bildirge iki kısımdan oluşmuştur. Bildirgenin ilk kısmının birinci maddesinde açıklandığı üzere “Bu bölümde yer alan yükümlülükler Irak Devleti için önemli bir mevzuat olarak kabul edilerek, bu maddelere aykırı herhangi bir yasa ya da yönetmelik veya resmî eylem olamayacağı gibi mevcutta ve gelecekte bu düzenlemede yer alan maddelere aykırı ve daha güçlü bir yasa çıkarılamayacağı” ifadesi yer almıştır. Bu yasa ile birlikte Irak Devleti içinde yaşayan tüm halkların din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin temel hak ve özgürlükleri garanti altına alınmıştır. “Ayrıca bu yasa, Irak Devleti sınırları içerisinde yaşayan bütün halklara, kamu düzenini ve genel ahlakı ihlal etmemek şartıyla ibadet ve inanç özgürlüğü tanımıştır”. “Bütün azınlıkların eşit olarak temsil edilecekleri bir seçim sisteminin taahhüt edildiği bildirgede, Türkçe'nin yanında ana dilleri Arapça olmayan vatandaşların mahkemelerde ana dilleri ile ifade verebileceği belirtilmiştir. Hatta Arapların azınlık durumunda olduğu bölgelerde, devlet kurumlarına Türkçe bilen memurlar atanacak, Kerkük ve Kifri gibi çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bölgelerde resmî dil Arapçanın yanında Türkçe olacaktır”. Bu, Irak Türklerinin sosyal, siyasal ve kültürel haklarının

korunması açısından önemli bir belge niteliğindedir. Bu bildirge, manda yönetiminin sona ermesi münasebetiyle 30.05.1932 yılında Bağdat'ta yayımlanmış ve bir nüshası Milletler Cemiyeti Sekreterliği 127 numaralı arşivinde muhafaza edilmektedir.

Irak'ta Kraliyet Rejimi 1921 yılında başlayıp 1958 yılında sona ermiştir. 14 Temmuz 1958 Devrimiyle de 37 yıl süren Kraliyet Rejimi yerini Cumhuriyet'e bırakmıştır. Cumhuriyetçilerin ülkede iç huzuru sağlamak ve palazlanmak için bir dizi çalışmalara imza attığı görülmüştür. Örneğin Türkmenlere eğitim kurultayı düzenlemelerine izin verilmiştir. Kurultay 28 Ağustos 1960 yılında Kerkük'teki Atlas Sineması'nda yapılmıştır. Kurultaya, Kerkük dışından pek çok eğitimci ve yazarda katılmıştır. Kurultay, dönemin eğitim bakanı İsmail Arif ve Öğretmenler Birliği Sendikası Başkanı Sefa El-hafız'ın konuşmalarıyla başlamıştır. "Kurultayda, Türkmenlerin Irak'ın bir parçası olduğu, etnik bakımından Araplardan ayrı olsalar da aynı dinî ve kültürü paylaştıklarını, bu nedenle yasalar karşısında Araplarla eşit oldukları" vurgulanmıştır (Öğretmenler Birliği Sendikası Yayınları, 1960, s. 5-10). Kraliyet Rejimini deviren askerî kadronun başında yer alan Gen. Kasım kısa bir süre sonra silah arkadaşlarını saf dışı bırakarak yönetimde tekelleşme yoluna giderek devrimin tek adamı olarak kendini göstermiştir. Bu yüzden karşısında silah arkadaşlarını bulmuştur. Yakın arkadaşı Arif'in başını çektiği grup, bir darbeyle Kasım'ı devirmiştir. Ardından cumhurbaşkanı ve ülkenin tek lideri olmuştur. Bu karışık ortamda 1960 Kurultay'ında alınan kararlar uygulanamamıştır. Fakat Bağdat'ta Türkmenler için hükümetin izniyle "Kardeşlik" adında Ocak tesis edilmiş ve aynı adı taşıyan Arapça ve Türkçe olmak üzere aylık bir dergi çıkarılmasına izin verilmiştir. Darbelerle paralel olarak hükümetin zayıf olduğu yerlerde iç karışıklıklar meydana gelmiştir. 1970 yılına

gelindiğinde ise Kürtler Kerkük'ün Kürtlüğünü iddia ederek hükümete başkaldırmıştır. Hükümette, bunun yapılacak bir referandumla ispatlanması halinde Kerkük'te birtakım hakların Kürtlere tevdi edilebileceğini belirtmiştir. Bu süreçte Kürt liderleri Kerkük'teki Türkmenlerin referandumda kendilerine destek vermesi için Türkmen liderleriyle bir dizi görüşmeler gerçekleştirmiştir (Dmeral, 2014). Türkmenlerin Kürtlerin yanında yer almasını istemeyen Baas Rejimi, 89 sayılı ve 24 Ocak 1970 tarihli kararla Türkmenlere eğitim ve kültürel haklar tanımıştır.

Birinci Körfez Savaşı'ndan hemen sonra Irak'ın kuzey kısmında yer alan Erbil, Duhok ve Süleymaniye illeri Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla "Güvenli Bölge" ilan edilmiştir. Nüfus bakımından Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Erbil ve Kifri bölgelerinde, halkın talebi üzerine Türkçe öğretime geçilmiştir. 1993 yılında Türkmenler "Karaoğlan İlköğretim Okulu, Doğu İlköğretim Okulu, Türkmeneli İlköğretim Okulu, Kerkük İlköğretim Okulu, Oğuz Han Lisesi, İmadeddin Zengi Lisesi, Garibi Lisesi ve Atabeyliler Lisesi" adıyla sekiz adet okul açmıştır. Bölgede yaşayan Türkmenler tarafından ciddi ikbal gören bu okullar, ilk kayıt sırasında Doğu İlköğretim Okuluna 800 öğrenci kaydını yaptırmıştır. 2003 yılındaki veriler Irak'ın kuzeyinde toplam 13 okulda Türkiye Türkçesiyle öğretimin yapıldığını bizlere göstermektedir. 2003-2004 eğitim-öğretim yılında Kerkük valisi bir kararla, şehirde yaşayan tüm etnik grupların kendi ana diliyle eğitim yapabileceğini ilan etmiştir (Verdi, 2004, s. 1-2, aktr. Dmeral, 2014). Kerkük'te Türkçe eğitimi başladığında Bağdat'ta henüz eğitim bakanlığı kurulmamıştı. 2004 yılında geçici hükümetin ilk eğitim bakanı Alâeddin El-ilvan olmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda 05.05.2004 tarihinde eğitim bakanı Kerkük'teki her etnik gruba, bir müdürlük ve Kerkük ili

eğitim müdürlüğünün de açılması yönündeki (8823) sayılı idari genelgeyle onaylanmıştır. Bunun üzerine Halil İmam Verdi Kerkük'te ilk Türkmençe Eğitim Bölüm müdürü olmuştur. Daha sonra bakanlar kurulunun (1368) sayılı ve 18.09.2004 tarihli yazısıyla, etnik gruplara yönelik eğitimin başlaması kararını pekiştirmiştir (Verdi, 2004, s. 2, aktr. Dmeral, 2014).

İşgal kuvvetlerinin kararı, Bakanlar kurulunun genelgesi ve Kerkük valisinin onayıyla Kerkük'te Türkçe öğretimi başlamıştır. “2003-2004 eğitim-öğretim yılında Kerkük'te toplamda 78 Esas Okul bulunmaktaydı. Ayrıca Arapça olan bu okulların ismi Türkçe ile değiştirilmiştir. 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla da ülkenin genelinde 429 okulda Türkçeyle eğitim yapıldığı tespit edilmiştir” (Kasapoğlu, 2008, s. 3-5-6). Görüldüğü gibi 1960 Kerkük'te yapılan Kurultay'da alınan kararlar ve Baas Partisi döneminde Türkmenlere verilen kültürel haklar, 2003 sonrası dönemde Türkmen okullarının açılmasının temelini oluşturmuştur.

Irak Eğitim Sistemi

Irak Eğitim Sistemi 0-4 yaşını dolduran her çocuk ihtiyari olarak iki yıllık anaokulu eğitimine devam edebilir şeklinde düzenlenmiştir. Burada anaokulu eğitimi çocukları bir manada ilkokul kademesine hazırlamak üzere düzenlenmiştir. Buradaki öğretim; genel olarak giyim-kuşam, disiplin, oturma-kalkma ve konuşma adabı öğretmek esası üzerine düzenlenmiştir.

Eğitim ve öğretimden tüm vatandaşlar ücretsiz olarak yararlanabilmektedirler. İki yıllık anaokulu eğitiminden sonra zorunlu ilköğretim kademesi başlamaktadır. İlköğretim kademesinin ardından zorunlu olmayan ortaöğretim aşamasına geçilmektedir. Ortaöğretim aşamasının ilk üç yılı ortaokul, son üç yılı ise liseyi oluşturmaktadır. Ortaokul merhalesinin son yılında yapılacak olan merkezî sınavdan

(bakalorya) başarılı olan öğrenciler lise kademesine geçmektedirler. Lise merhalesinin son sınıfında ise merkezî sınav olan Bakalorya'dan başarılı olmaları şartıyla alınan puana göre öğrenciler üniversitedeki bölümlere yerleşerek eğitimlerine başlayabilmektedirler.

Ayrıca liseler fen ve sosyal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ortaokul son sınıfta alınan puanlar sonucu öğrencinin hangi lise türüne geçeceği belirlenmektedir. Irak'ta temel eğitim süresi dokuz yıldır. Dokuz yılın ilk altı yılını ilköğretim, üç yılını ise ortaöğretimin ortaokul aşaması oluşturmaktadır. Bakanlığa bağlı okul, kolej ve enstitüler ücretsiz eğitim hizmeti vermektedir. Bununla birlikte bakanlık uygun gördüğü takdirde, görme ve işitme engellileri için ayrı okullar açma yetkisine sahiptir. Ayrıca bakanlık, üstün zekâlı öğrencilere de uygun sınıflar oluşturarak onları himayesi altına almaktadır. Irak'taki eğitim-öğretimin ana okuldan üniversite kademesine kadar tüm aşamaları ücretsizdir. Öğrenim süresi boyunca da öğrencinin ihtiyaç duyduğu araçlar (kitap, kırtasiye vb.) bakanlık tarafından temin edilmektedir (Irak Eğitim Bakanlığı, 2025)¹.

Irak'ta Türkçe öğreniminin yapıldığı okullar Irak Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullardır. Eğitim dilinin Türkçe olduğu okulları iki çeşide ayırabiliriz. Arapça gramer ve din dersleri haricindeki derslerin tamamı Türkçeyle yapıldığı okullara Esas. Haftada birkaç saat Türkçeyle derslerin işlendiği ve Türkçenin seçmeli ders olduğu okullara Şümül denmektedir. Şümül ve Esas'ta okutulan kitaplar, Irak Eğitim Bakanlığı'nın müfredatı içerisinde yer alan ve Türkçeye çevrilmesi onaylanan ders kitaplarıdır.

(04.09.2025). ¹ <http://moheer.gov.iq/ar/>

Irak Hükümeti'nin Eğitim Politikası ve Kerkük'teki Eğitim'e Etkisi

Kraliyet döneminde politik ve sosyal açıdan eğitim ve öğretimin yaygınlaşmasının önüne geçen bir dizi sorunlar söz konusu olmuştur. Söz gelimi İngiliz diplomatlar tüm eğitim kurumlarında danışman olarak çalışmaktaydılar. Dolayısıyla kral ve hükümetin onayladığı projeler mezkûr danışmanların engeline takılmaktaydı. Bununla beraber eğitime ayrılan bütçe, eğitim dili, öğretim programları, okul binalarının yetersizliği ve öğretmen maaşlarının ödenmemesi gibi idari aksaklıklar mevcuttu. Örneğin Maarif Bakanlığı, 1921'de (145200) ve 1932'de ise (2888725) Irak dinarı bütçe ayırmıştır. Bu rakamda açığı kapatmak için yeterli değildi. 1926-1927 eğitim-öğretim yılında Maarif Bakanlığına (184163) Irak dinarı tahsis edilmiştir. Bu rakam genel bütçenin %4,4'üne tekabül etmekteydi. Söz konusu bütçeden de sadece %9'u Kerkük livası için tahsis edilmiştir (Maarif Bakanlığı, 1946, aktr. Dmeral, 2014). Eğitim ve öğretimin ücretli olması özellikle maddi açıdan yeterli olmayan aileler için çocuklarını okula gönderememe sorununu doğurmuştur. Bu sebeple El-sadun hükümeti 1922-1923 eğitim-öğretim yılında ilköğretim aşamasının ilk 4 yılının ücretsiz olmasını kararlaştırmıştır. İlkokulun 4. ve 5. merhalesine devam eden öğrencilerden ise yıllık 15 rupi alınmıştır. Süreç içinde bu tutarın aileleri zorlaştırdığı anlaşıncı da 1927-1928 yılında ilköğretimin ücretsiz olması yönünde nihai karar alınmıştır (El-hilali, 1975). Öten yandan okul binalarının eksikliği de başka bir problemi meydana getirmiştir. Müstakil evler kiralanarak bu eksilik giderilmeye çalışmıştır. 1922-1923'te ülke genelinde 173 adet ilkokul vardı. Bunların 78 tanesi okul binasından oluşmaktaydı. 54 tanesi müstakil ev, 37 tanesi de kilisenin içindeki boş odalar hazırlanarak hizmete sunulmuştu. Geriye kalan beş binada yatılı okuldan meydana

gelmekteydi. (Ahmet, 1997, s. 186). 1923-1924 eğitim-öğretim yılında halkın da yardımıyla Maarif Bakanlığı 31 ek okul yapmaya karar vermiştir. Bunların 5 tanesi Kerkük'e bağlı Dakuk, Bastamlı, El-muradiye, Karahasan ve Bulava'ya tahsis edilmiştir (El-hilali, 1959, s.113). 1930 yılına gelindiğinde hükümet, yeni okulların yapımı ve var olanların restorasyonu için Kerkük livasına bütçe tahsisinde bulunmuştur. Ardından Tuzhurmatu'da bir okul ve Altunköprü'de masraflarının belediye bütçesinden karşılanmak üzere mevcut okula ek bina yapılmıştır. Ayrıca Kerkük yönetimi de Avcı Kız Okulu, Korya Kız Okulu, Kerkük Ortaokulu ve Kifri'deki iptidaiye okulunun restorasyonunu gerçekleştirmiştir. 1931-1932 yılında Kerkük livasının muhtelif bölgelerinde sadece dört okulun bakımı yapılmıştır (Maarif Bakanlığı, 1930-1933, s. 63).

Kaynaklar 1924-1925 yıllarında Kerkük'te kız ve erkekler için 17 ilkokulun olduğunu, bu okullarda 44 öğretmenin (kadınlı-erkekli) çalıştığını ve toplamda 997 öğrencinin bulunduğunu bize göstermektedir. 997 öğrencinin içerisinde 102 tanesinin kız öğrencilerden oluştuğu bilinmektedir. Bu dönemde Kerkük livasının nüfusu 158000'dir. Bu rakam bizlere her 10. 000 kişiden 63'nin öğrenci olduğunu göstermektedir. Ayrıca her 9295 kişiye de bir okulun düştüğü görülmektedir (Hasan, 1975, s. 63).

Kerkük'te Türkçe Öğretimi

Osmanlılar Dönemi'nde Irak'ın genelinde eğitim dili Türkçeydi. Dolayısıyla Türkçeden başka bir dil devlet okullarında kullanılmamıştır. İngilizlerin Kerkük'ü işgaliyle (1914-1921) devlet okullarında eğitim dili derhal Arapça olmuştur. Kraliyet ve cumhuriyet dönemlerinde Irak'ın resmi dili Arapça olmasına rağmen Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde

kısmî de olsa eğitim dili Türkçe kalmıştır. 1922 hükümet ve İngilizler arasında varılan anlaşmanın 3. maddesinde “Vatandaşlar arasında etnik farklılık olmaksızın kanun karşısında eşit olduklarını, eğitim sistemine aykırı olmadığı sürece her etnik veya dinî grubun kendi ana dilinde eğitim alabileceği” hususu vurgulanmıştır (El-berkavi, 1980, s. 202). İlköğretim programında; devlet okullarında eğitim dilinin Arapça olması hususuna özel bir madde eklenerek, “Türkmenlerin çoğunluğunun oluşturduğu bölgelerde ilköğretimin ilk dört merhalesinde eğitim dilinin Türkçe olacağı 5 ve 6. merhalelerinde ise eğitim dilinin istisnasız Arapça olacağı konusu vurgulanmıştır”. Bu nedenle Arapça bilmeyen pek çok eğitimcinin de eğitim camiasından uzaklaşmasına neden olmuştur. Satı Bey hatıratlarında “Milletler Cemiyeti Arap olmayanların kültürel ve eğitim haklarının korunması adına, Kerkük ve ona bağlı kaza ve nahiyelerde Türkmenlerin yoğunlukta yaşadığı için Türkçe olmasına karar verdiğini” ifade etmiştir (El-husari, 1967, s. 553). “Milletler Cemiyeti’nin kanunlaştırdığı azınlık hakları hususu Irak hükümetleri tarafından göz ardı edilse de Kraliyet Dönemi’nde Kerkük livasında bulunan okullardaki eğitim dili ekseriyetle Türkçe kalmıştır”. Fakat İngilizlerin geliştirdiği merkezi sınav sistemi olan Bakalorya’dan² özellikle Arap olmayanların başarısız olduğu gözlemlenmiştir. (El-hilali, 2018, s. 128-129).

Cumhuriyet Döneminde Kerkük’te Türkçe Öğretimi

Irak’ta kraliyet Rejimi 1921 yılında başlayıp 1958 yılında sona ermiştir. Bu süreçte Irak, Mekke Şerifi Hüseyin’in oğlu Faysal’ın ailesi tarafından yönetilmiştir. 14 Temmuz 1958’de Irak Ordusu İsrail’e karşı Ürdün’ü desteklemek için yola çıkması üzerine, Gen. Abdülkerim Kasım ve Alb. Abdüsselam Arif’in birlikleri Bağdat’taki stratejik mevkiileri ele

² Arapçayla yapılan merkezi sınava verilen ad.

geçirmiştir. Ardından kraliyet ailesinin yaşadığı saray abluka altına alınarak, kral ve ailesi yok edilmiştir. Böylece 37 yıllık kraliyet dönemi tarihe karışmıştır (Dmeral, 2014). Cumhuriyetçilerin ülkede iç huzuru sağlamak ve palazlanmak için bir dizi çalışmalara imza attığı görülmüştür. Örneğin Türkmenlere eğitim kurultayı düzenlemelerine izin verilmiştir. Kurultay 28 Ağustos 1960 yılında Kerkük'teki Atlas Sineması'nda yapılmıştır. Kurultaya Kerkük dışından pek çok eğitimci ve yazar da katılmıştır. Kurultay, dönemin eğitim bakanı İsmail Arif ve Öğretmenler Birliği Sendikası Başkanı Sefa El-hafız'ın konuşmalarıyla başlamıştır. “Kurultayda, Türkmenlerin Irak'ın bir parçası olduğu, etnik bakımından Araplardan ayrı olsalar da aynı dinî ve kültürü paylaştıklarını, bu nedenle yasalar karşısında Araplarla eşit oldukları” vurgulanmıştır (Öğretmenler Birliği Sendikası Yayınları, 1960, s. 5-10). İki gün süren kurultayın sonunda aşağıdaki kararlar alınmıştır:

1. Türkmenlerin çoğunlukta yaşadığı bölgelerde ilköğretim kademesindeki eğitim dilinin Türkçe olması,
2. Türkçenin ilköğretim kademelerinde hedef dil olabilmesi için öncelikle Türkçeyle yeni kitapların yazılması ve eğitim müfredatının buna göre hazırlanması,
3. Öğretmenler enstitüsünün müfredatına Türkçe dersinin (enstitüdeki Türkmen öğrencilerine yönelik) eklenmesi,
4. Türkçe dersinin öğretimi konusunda Türkmen öğretmenlere yönelik kısa süreli kursların açılması,
5. Türkmen öğrencileri için hazırlanacak alfabe kitaplarının Türkçeyle yazılması,
6. Eğitim bakanlığında Türkmen eğitiminden sorumlu ve Türkmenlerden oluşan daimî komisyonun oluşturulması,

7. Türkmenlere yönelik Türkçe kitap, dergi, gazete gibi yayınların hazırlanması,
8. Bağdat'taki enstitü ve fakülteler için Türkmen bölgelerinin ihtiyacını karşılayacak şekilde, Türkmen öğrencilerine kontenjanlar ayrılması,
9. Yurtdışı burslarından Türkmen öğrencilerin yararlandırılması,
10. Türkçe yayınların yapılabilmesi için eğitim bakanlığının Türkçe harflere uygun matbaayı kurması,
11. Türkmen çocuklarına Türkmen tarihini ve Irak'taki Türkmenlerin yaşadığı coğrafyanın öğretilmesi,
12. Türkmen çocuklarına yönelik yayınların yapılması ve bunların desteklenmesi, (Öğretmenler Birliği Sendikası, 1960, s. 14-19).

Türkmenlere Kültürel ve Eğitim Hakların Verilmesi (24 Ocak 1970)

Kraliyet rejimini deviren askerî kadronun başında yer alan Gen. Kasım beraber yol aldığı arkadaşlarını saf dışı bırakarak yönetimde tekelleşme yoluna giderek devrimin tek adamı olarak kendini göstermiştir. Bu yüzden karşısında silah arkadaşlarını bulmuştur. Yakın arkadaşı Arif'in başını çektiği grup, bir darbeye Kasım'ı devirmiştir. Ardından cumhurbaşkanı ve ülkenin tek lideri olmuştur. Bu nedenle 1960 Kurultay'ında alınan kararlar uygulanamamıştır. Fakat Bağdat'ta Türkmenler için hükümetin izniyle "Kardeşlik" adında Ocak tesis edilmiş ve aynı adı taşıyan Arapça ve Türkçe olmak üzere aylık bir dergi çıkarılmasına izin verilmiştir. Darbelerle paralel olarak hükümetin zayıf olduğu yerlerde iç karışıklıklar meydana gelmiştir. Örneğin kuzeydeki Kürtler bağımsızlık istemiyle ayaklanmışlardır. 1970 yılına gelindiğinde Kürtler Kerkük'ün Kürtlüğünü iddia ederek hükümete başkaldırmıştır.

Hükümette, bunun yapılacak bir referandumla ispatlanması halinde Kerkük'te birtakım hakların Kürtlere tevdi edilebileceğini belirtmiştir. Bu süreçte Kürt liderleri Kerkük'teki Türkmenlerin referandumda kendilerine destek vermesi için Türkmen liderleriyle bir dizi görüşmeler gerçekleştirmiştir (Dmeral, 2014). Türkmenlerin Kürtlerin yanında yer almasını istemeyen Baas Rejimi, 89 sayılı ve 24 Ocak 1970 tarihli kararla Türkmenlere eğitim ve kültürel haklar tanımıştır. Bu karar resmî olarak duyurulmadan önce, 17 Temmuz 1970'te Devrim Komite Konseyinde alınmıştır. Alınan kararlar aşağıda Arapçadan Türkçeye tercüme edilerek sunulmuştur.

1. İlköğretim kademesinde Türkçenin resmî dil olmasına,
2. Türkçenin Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde okutulmasına,
3. Talim ve Terbiye Bakanlığı'nda Türkmen Eğitim Müdürlüğü'nün kurulmasına,
4. Türkmen şair, yazar ve edebiyatçıların, kendilerine özgü ve Irak Edebiyatçıları Birliği çatısı altında edebiyatçıları birliği kurulmasına,
5. Kültür ve Tanıtma Bakanlığına bağlı Türkmen Kültür Müdürlüğü'nün kurulmasına,
6. Türkçe haftalık bir gazete ve aylık bir dergi çıkarılmasına,
7. Kerkük televizyonundaki Türkçe yayınların artırılmasına karar verilmiştir (El-Savra, 1970, 12), Ek-1.

Siyasî gelişmelere müteakip Türkmenlere tanınan bu haklar sevindirici olmuştur. Kararın ardından Kerkük valiliğinin 30.05.1970 tarihli resmî yazısı ile 130 okul Türkmenlere tahsis edilmiştir. Musul'da ise 14.05.1970 tarihli vilayet komisyonu yazısı üzerine Türkçe eğitimin yapılması gereken 40 okul tespit edilmiştir. Türkmenlerin yaşadığı diğer bölgelerde ise aynı şekilde vilayet komisyonu Erbil ve Diyale'de de 10

okulu Türkmenlere tahsis etmiştir (Dmeral, 2014, s. 63). Bu karara uygun olarak Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde Türkçe ile eğitim yapılan okullar açılmış ve bu bağlamda Türkçe yayınlar yapılmıştır.

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Eğitim Sistemi

IKBY'nin idaresindeki Erbil, Duhok ve Süleymaniye illerinde eğitim-öğretim merkezî hükümet tarafından bu bölge için ayrılan %20'lik bütçeden finanse edilmektedir. Bu giderlerin okullar arasındaki paylaşımı ise il eğitim müdürlüklerinin tasarrufundadır. Irak Merkezî Hükümeti'ne bağlı bölgelerde olduğu gibi buradaki eğitim yapılanması, 0-4 yaşlarındaki çocukları içine alacak şekilde 2 yıllık zorunlu olmayan anaokulu eğitimi ile başlamaktadır. İlkokul ise 6 yıllık zorunlu eğitim dönemini içine almaktadır. Ortaöğretim dönemi ise üçer yıllık olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. 3 yıllık ortaokulun ardından lise eğitimi başlamaktadır. Normal liselerin yanı sıra ticaret, sanat, endüstri ve tarım alanlarında eğitim veren meslek liseleri ile öğretmen enstitüleri de bulunmaktadır. IKBY idaresindeki bölgelerde ilk ve ortaöğretim IKBY Eğitim Bakanlığı'nın yetki alanı içerisindedir.

Bu bölge içerisinde yaşayan Türkmen ve gayrimüslim taifesi ana dilde eğitim alabilmektedirler. Türkmen okullarında Kürtçenin yanı sıra Türkçe resmî dil olarak öğretilmektedir. Süryani okullarında ise Kürtçenin yanında Süryanice öğretilmektedir. IMH³ bağlı bölgelerdeki gibi din eğitimi de bölgede bulunan Müslüman, Yezidi ve Hristiyan taifelerine göre şekillendirilmiştir. IKBY'de eğitim müfredatı IMH'nin müfredatına göre farklılık göstermektedir. Bakanlık çalışanları ile yapılan görüşme neticesinde, birtakım ders kitaplarının, özellikle gelişmiş ülkelerden getirtirilip Kürtçeye çevrildiği anlaşılmıştır. Kitapların basımı

³ Irak Merkezi Hükümeti.

ise IKBY Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmakta ve ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Ayrıca söz konusu kitapların yurtdışına çıkarılması ve bakanlığın izni olmadan basılması yasaktır (IKBY Eğitim Bakanlığı çalışanları, 2025).

Irak'ın Kuzeyinde Türkçe Öğretimi

Birinci Körfez Savaşı'ndan (1991) hemen sonra Irak'ın kuzey kısmında yer alan Erbil, Duhok ve Süleymaniye illeri Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla "Güvenli Bölge" ilan edilmiştir. Nüfus bakımından Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Erbil ve Kifri bölgelerinde, halkın talebi üzerine Türkçe öğretime geçilmiştir. 1993 yılında Türkmenler Karaoğlan İlköğretim Okulu, Doğu İlköğretim Okulu, Türkmeneli İlköğretim Okulu, Kerkük İlköğretim Okulu, Oğuz Han Lisesi, İmadeddin Zengi Lisesi, Garibi Lisesi ve Atabeyliler Lisesi adıyla sekiz adet okul açmıştır. İlk etapta bu okullara ciddi bir talep olmuştur. Örneğin ilk kayıt sırasında sadece Doğu ilköğretim okuluna 800 öğrenci kaydını yaptırmıştır. 2003 yılındaki veriler Irak'ın kuzeyinde toplam 13 okulda Türkiye Türkçesiyle öğretimin yapıldığını bizlere göstermektedir. Erbil ve Kifri'de açılan Türkmen okulları zaman içerisinde diğer bölgelerde de açılmıştır. Türkiye Türkçesiyle öğrenimin yapıldığı bu okullar; 5 anaokulu, 12 ilkokul ve 5 ortaokul ve lise olmak üzere toplamda 22 okuldan oluşmuştur (Anwar, 2014). Öte yandan ITC yetkilileri eğitim bakanlığına bağlı Türkmence Eğitimi ile ilgilenen bir genel müdürlüğün kurulması yönünde IKBY'den talepte bulunmuştur. O dönemde Başbakan olan Kosret Resul ITC'nin talebini olumlu bularak, 01.12.1995 tarihindeki kararla IKBY Eğitim Bakanlığı'na bağlı Türkmence Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasını onaylanmıştır. Türkmence eğitiminden sorumlu ve eğitim bakanı danışmanı görevine ise Türkmen asıllı Cemal Şen getirilmiştir (Ketene, 2025).

2003 öncesi döneme göre Erbil'deki ilköğretim okullarında ciddi bir artış söz konusudur. İlköğretim okulları kızlı-erkekli iken, ortaöğretim aşamasında kız ve erkek öğrenciler için ayrı okullar tahsis edilmiştir. Bu arada ortaöğretim aşamasının ilk üç yılı ortaokul, son üç yılı ise liseden oluşmaktadır. Bu bağlamda Erbil'de kızlar için Atabek Ortaokulu, erkeler için ise Oğuzhan Ortaokulu bulunmaktadır. Ayrıca Garibi (Kızlar için) ve İmâdüddin Zengî (Erkekler için) adında iki lise bulunmaktadır. Bunlara ek olarak 0-4 (Türkmen çocukları) yaşını dolduran her çocuğun ücretsiz olarak eğitim görebileceği İpek adında bir anaokulu bulunmaktadır. Mezkûr okullardaki öğretmen sayısı da 301'dir. Bu öğretmenlerin içerisinde 31 tanesi sözleşmeli olup maaşları ise Türkmenli Kültür Merkezi tarafından ödenmektedir (Selim, 2025).

2003 Sonrası Türkçe Öğretimi

20 Mart 2003 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde koalisyon güçleri Irak'a askerî operasyon başlatmıştır. ABD Ordusu Komutanı General Tommy Franks "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu" koduyla bunu duyurmuştur. Kısa bir süre sonra Irak, koalisyon güçleri tarafından tamamıyla işgal edilmiştir. Tek adam rejiminden kurtulan halk, parlamenter sistemle tanışmıştır. Demokrasiyle tanışan halk, hak ve özgürlükler noktasında birtakım imtiyazlar elde etmeye çalışmıştır. Ancak ordu ve bürokrasiyi hal eden ABD, ülkede otorite boşluğunun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Meydana gelen bu uygun ortamda Kerkük'e yerleşen ITC, onlarca okulu Türkçe öğretimin yapılabileceği uygun ortama dönüştürmüştür. Öte yandan Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı diğer bölgelerdeki okullar eğitimcilerin girişimiyle Türkmenlere tahsis edilmiştir. İşgal kuvvetleri tarafından Kerkük İl Eğitim Müdürlüğü'nün Türkmenlere verilmesi, Kerkük'te Türkçe bilenlerin

bulunması ve bunlar tarafından Türkçe kursların açılması, Türkmen okullarının sayısının artmasına vesile olmuştur. 2003-2004 eğitim-öğretim yılında Kerkük valisi bir kararla, şehirde yaşayan tüm etnik grupların kendi ana diliyle eğitim yapabileceğini ilan etmiştir (Verdi, 2004, s. 1-2, aktr. Dmeral, 2014). Kerkük'te Türkçe eğitimi başladığında Bağdat'ta henüz eğitim bakanlığı kurulmamıştı. 2004 yılında geçici hükümetin ilk eğitim bakanı Alâeddin El-ilvan olmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda 05.05.2004 tarihinde eğitim bakanı Kerkük'teki her etnik gruba, bir müdürlük ve Kerkük ili eğitim müdürlüğünün de açılması yönündeki (8823) sayılı idari genelgeyle onaylanmıştır. Bunun üzerine Halil İmam Verdi Kerkük'te ilk Türkmence Eğitim Bölüm müdürü olmuştur. Daha sonra bakanlar kurulunun (1368) sayılı ve 18.09.2004 tarihli yazısıyla, etnik gruplara yönelik eğitimin başlaması kararını pekiştirmiştir (Verdi, 2004, s. 2, , aktr. Dmeral, 2014).

İşgal kuvvetlerinin kararı, Bakanlar kurulunun genelgesi ve Kerkük valisinin onayıyla Kerkük'te Türkçe öğretimi başlamıştır. “2003-2004 eğitim-öğretim yılı ilköğretim kademesinde toplam öğrenci sayısı 9.680'dir. 26 adet ortaokul ve lisede aynı eğitim-öğretim yılında 9638 öğrenci tespit edilmiştir. Toplamda 6 adet anaokulunda ise 560 çocuk bulunmaktaydı. 2003-2004 eğitim-öğretim yılında Kerkük'te toplamda 78 Esas Okul bulunmaktaydı. Ayrıca Arapça olan bu okulların ismi, Türkçe ile değiştirilmiştir” (Kasapoğlu, 2008, s. 3-5-6). 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla da ülkenin genelinde 429 okulda Türkçeyle eğitim yapıldığı tespit edilmiştir. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı da 123021'dir. Söz konusu okullarda görev yapan öğretmen sayısı da 1346 olarak gözlemlenmiştir (Ziyai, 2010 s, 3).

Türkçe öğretimi başlangıçta Türkiye Türkçesini bilenlerin Türkmen Okullarına atanmasıyla ilköğretim kademesinde başlamıştır.

Zaman içerisinde matematik, fizik ve kimya derslerini verecek branş öğretmenlerin olmayışı, eksiklik olarak görülmüştür. Türkçe öğretiminin ortaokul kademesinde yapılması, branş derslerini Türkçe olarak anlatacak öğretmenlerin olmayışı, Türkçe öğretimini sekteye uğratmıştır (Ziyai, 2010). Daha sonraki yıllarda söz konusu branşlarda öğretmenler yetiştirilerek bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Türkmen Okullarında Okutulan Türkçe Kitaplar

Merkezi hükümete bağlı olan bölgelerde Türkçe öğretimi 2003 sonrasında başlamıştır. Türkçe öğretiminin yapıldığı okullara Türkmen Okulu denmektedir. Dolayısıyla Türkmen okullarının faaliyete başlamasıyla birlikte kitap, malzeme ve öğretim programları daha önce Irak'ın kuzeyinde faaliyette olan ve bu konuda tecrübe kazanan Erbil'deki Türkmence Eğitimi Genel Müdürlüğü'nden, 2010 yılı sonrasında ise Türkmeneli Eğitim ve Kültür Merkezi'nden temin edilmiştir (Dmeral, 2014).

Türkmen Okullarında Okutulan Kitapların Muhtevası

Türkmen okullarında okutulan Türkçe dilbilgisi, okuma ve edebiyat dersleri hariç, Irak Eğitim Bakanlığı müfredatının tercümesidir. Kitapların tercümesi, Ankara'da bulunan Türkmeneli Eğitim ve Kültür Merkezi tarafından yapılmaktadır. 2004 yılı itibarıyla da eğitim bakanlığı, Baas Rejimi döneminde yürürlükte olan programı, kademeli olarak revize etme kararı almıştır. Bu nedenle ilköğretim aşamasında okutulan 93 kitabın 52 tanesinin içeriğinin değiştirileceği yönünde karar alınmış ve bu tarihten sonra da kültür merkezi tarafından söz konusu kitapların tercümesi yapılmıştır (Ziyai, 2010, s. 2).

Türkçe Okuma ve Dilbilgisi Kitabı

1993'te Irak'ın kuzeyinde başlayan Türkçe eğitimi, dilbilgisi ve okuma kitapları, Türkiye'de okutulan kitapların aynısıydı. 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de okutulan dil bilgisi ve okuma kitapları temel alınarak, Türkmen öğrencilere hitap edecek şekilde hazırlanmıştır. Kitapların yanında da öğretmen kılavuz kitapları hazırlanmıştır. Fakat meslek okulları ve öğretmenler enstitüsü için bu bağlamda bir çalışma yapılmamıştır. Daha evvel Türkmen okulları için hazırlanan kitaplar Türkiye'de basılırken, 2010 yılı itibarıyla Kerkük'te kurulan Fuzuli Matbaası'nda basılmaya başlanmıştır. Türkmen okullarına yıllık düzenli olarak, öğrenim sırasında kullanılan yardımcı materyaller (Fişler, haritalar ve yardımcı kitaplar) TKM tarafından temin edilmektedir (Ziyai, 2010, s. 2-3).

Türkmen Okullarında Görev Yapan Öğretmenler

1993'te yerel idarenin resmî yazısıyla Erbil ve Kifri'de Türkçe öğretimin yapılacağı okullar Türkmenlere tahsis edilmiştir (Gafur, 199, ek-2). Fakat Türkiye Türkçesini öğreten kadronun eksik olması dolayısıyla Irak'ın kuzeyindeki okullarda görev yapmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 8 öğretmen görevlendirilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesini bilen bölge insanı bu okullarda görevlendirilmiştir. Süreç içerisinde söz konusu okullara Türkçe öğretmenleri yetiştirilmiştir. Ancak 2003'ten sonra Irak'ın genelinde Türkçe öğretimin yapıldığı çok sayıda Türkmen okulları açıldığı için kadro ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle Türkmen okullarında görev yapacak öğretmenler, ilk etapta kısa süreli kurslardan geçirilmiştir. Bu kurslarda Türkçe okuma ve yazma öğretilmiştir. Bu nedenle söz konusu kursların birçoğu Türkiye'de gerçekleştirilmiştir

(Ziyai, 2010, s. 3, Aktr. Dmeral, 2014). Zaman içerisinde Türkoloji bölümlerinden mezun olanlar Türkçe öğretmen eksikliğini gidermiştir. Ancak fizik, kimya, biyoloji ve matematik branşlarındaki eksikliği öğrenimini Arapça olarak tamamlayan Türkmen asıllı öğretmenler gidermektedir.

Sonuç

Osmanlılar Dönemi'nde Irak'ın genelinde eğitim dili Türkçe olduğundan Türkçeden başka bir dil devlet okullarında kullanılmamıştır. İngilizlerin Kerkük'ü işgaliyle (1914-1921) devlet okullarında eğitim dili derhal Arapça olmuştur. Ancak özellikle Kerkük ve Musul gibi yerlerde eğitim dilinin sadece Arapçayla olamayacağını gören İngilizler, Arapçanın yanında eğitim dilinin Türkçe olmasına izin vermiştir. Kraliyet hükümeti ve Türkmenlerin çoğunluğunun oluşturduğu bölgelerde ilköğretimin ilk dört merhalesinde eğitim dilinin Türkçe olacağı 5. ve 6. merhalelerinde ise eğitim dilinin istisnasız Arapça olacağı konusu vurgulanmıştır. Bu nedenle Arapça bilmeyen pek çok eğitimcinin de eğitim camiasından uzaklaşmasına neden olmuştur. Satı Bey hatıratlarında "Milletler Cemiyeti Arap olmayanların kültürel ve eğitim haklarının korunması adına, Kerkük ve ona bağlı kaza ve nahiyelerde Türkmenlerin yoğunlukta yaşadığı için Türkçe olmasına karar verdiğini" ifade etmiştir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında eğitim bakanlığının himayesinde 1960 yılında Türkmen eğitimcilerin toplandığı Eğitim Kurultayı yapılmıştır. Genel olarak kurultayda "Türkmenler Irak'ın asli unsuru olduğunu, ırkî olarak Araplardan ayrı olsalar da Araplarla aynı dinî ve kültürü paylaştıklarını, bu yüzden yasalar karşısında Araplarla eşit oldukları" ifade edilmiştir. Ayrıca, Türkmenlerin yoğunlukta olduğu

bölgelerde ilköğretim kademesinde eğitim dilinin Türkçe olması, Türkçenin ilköğretim kademelerinde hedef dil olabilmesi için öncelikle Türkçeyle yeni kitapların yazılması ve eğitim müfredatının buna göre hazırlanması, Türkçe dersinin öğretimi konusunda Türkmen öğretmenlere yönelik kısa süreli kursların açılması, Türkmen öğrencileri için hazırlanacak alfabe kitaplarının Türkçeyle yazılması, eğitim bakanlığında Türkmen eğitiminden sorumlu ve Türkmenlerden oluşan daimî komisyonun oluşturulması, Türkmenlere yönelik Türkçe kitap, dergi, gazete gibi yayınların hazırlanması, Türkmen çocuklarına Türkmen tarihini ve Irak'taki Türkmenlerin yaşadığı coğrafyanın öğretilmesi, Yurtdışı burslarından Türkmen öğrencilerin yararlandırılması gibi kararların alındığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilk on yılı darbelerle geçtiğinden 1960 Eğitim Kurultayı'nda alınan kararlar uygulanamamıştır. 1970 yılında bazı siyasi gelişmelere müteakip Türkmenlere "İlköğretim kademesinde Türkçenin resmî dil olması, Türkçenin Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde okutulmasına, Talim ve Terbiye Bakanlığı'nda Türkmen Eğitim Müdürlüğü'nün kurulmasına, Türkmen şair, yazar ve edebiyatçıların, kendilerine özgü ve Irak Edebiyatçılar Birliği çatısı altında edebiyatçılar birliği kurulmasına, Türkçe haftalık bir gazete ve aylık bir dergi çıkarılmasına, Kerkük televizyonundaki Türkçe yayınların artırılması" şeklinde kültürel ve eğitim hakları tanınmıştır. Kararın ardından Kerkük valiliğinin 30.05.1970 tarihli resmî yazısı ile 130 okul Türkmenlere tahsis etmiştir. Musul'da ise 14.05.1970 tarihli vilayet komisyonu yazısı üzerine Türkçe eğitimin yapılması gereken 40 okul tespit edilmiştir. Vilayet komisyonu Erbil ve Diyale'de de 10'ar okulu Türkmenlere tahsis etmiştir Bu karara uygun olarak Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde Türkçe ile eğitim yapılan okullar açılmış ve bu bağlamda Türkçe yayınlar yapılmıştır. 1960 Eğitim Kurultay'ında alınan kararlar ve 1970 Devrim Komite Konseyi'nin Türkmenlere tanıdığı

kültürel ve eğitim hakları, 2003 sonrası dönemde Türkmen okullarının açılmasının temelini oluşturmuştur.

2003-2004 eğitim-öğretim yılında Kerkük valisi bir kararla, şehirde yaşayan tüm etnik grupların kendi ana diliyle eğitim yapabileceğini ilan etmiştir. Kerkük'te Türkçe eğitimi başladığında Bağdat'ta henüz eğitim bakanlığı kurulmamıştı. 2004 yılında geçici hükümetin ilk eğitim bakanı Alâeddin El-ilvan olmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda 05.05.2004 tarihinde eğitim bakanı Kerkük'teki her etnik gruba, bir müdürlük ve Kerkük ili eğitim müdürlüğünün de açılması yönündeki (8823) sayılı idari genelgeyle onaylanmıştır. Bunun üzerine Halil İmam Verdi Kerkük'te ilk Türkmence Eğitim Bölüm müdürü olmuştur. Bu doğrultuda 2003-2004 eğitim-öğretim yılında sadece Kerkük'te 78 Esas Okul açılmıştır. Ayrıca Arapça olan bu okulların ismi, Türkçe ile değiştirilmiştir. 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla da ülkenin genelinde 429 okulda Türkçeyle eğitim yapıldığı tespit edilmiştir. Türkçe öğretimi başlangıçta Türkiye Türkçesini bilenlerin Türkmen Okullarına atanmasıyla ilköğretim kademesinde başlamıştır. Zaman içerisinde matematik, fizik ve kimya derslerini verecek branş öğretmenlerin olmayışı, eksiklik olarak görülmüştür. Türkçe öğretiminin ortaokul kademesinde yapılması, branş derslerini Türkçe olarak anlatacak öğretmenlerin olmayışı, Türkçe öğretimini sekteye uğratmıştır. Daha sonraki yıllarda söz konusu branşlarda öğretmenler yetiştirilerek bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

- Anwar, İ. (2012). “Irak’ta Türkçe Dünyü ve Bugünü. Kardaşlık”, 14(53), 22-26.
- Anwer, İ. D. (Mülakat yapan) & Ketene, T. (Mülakat yapılan). (2025). Kerkük’te Türkçe Öğretimi [Mülakat transkripsiyonu]. (1), 1.
- Anwer, İ. D. (Mülakat yapan) & Ketene, T. (Mülakat yapılan). (2025). Kerkük’te Türkçe Öğretimi [Mülakat transkripsiyonu]. (1), 2.
- Anwer, İ. D. (Mülakat yapan) & Selim, D. (Mülakat yapılan). (2020). Erbil’de Türkçe Öğretimi [Mülakat transkripsiyonu]. (1), 3.
- El-berkavi, A. R. (1980). Irak ve Türkiye Arasındaki Siyasi İlişkiler 1922-1932. Bağdat: Darül El-talia Basımevi.
- El-hilali, A. (1959). Osmanlılar Döneminde Irak’ta Eğitim Tarihi 1638-1917. Bağdat: El-ehliye Yayınevi.
- El-hilali, A. (2018). Mucem El-ı Irak. Bağdat: Dar El-rafedeyin Yayınevi.
- El-husari, S. (1967). Irak’ta Hatıratlarım c. 1. Beyrut: Darül Tali’a Yayınevi.
- Hasan, M. C. (1975). *Abdülhamid döneminde Irak 1876-1909*. Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bağdat.
- Hilali, A. (1975). Tarih El-Talim Fi El-Irak Fi Ahid İhtilal El-Biritani 1914-1921. Bağdat: Maarif Matbaası.
- IBKY Eğitim Bakanı Nasih Gafur’un 4749 sayılı 29.09.1093 tarihli Türkmençe eğitimiyle ilgili kararı.

Irak Hükümeti Maarif Bakanlığı (1930-1933). *Maarif bakanlığının yıllık durum değerlendirmesi raporu*. s. 63, Bağdat: Irak.

Kasapoğlu, M. H. Ö. (2008). Türkmen Okulları. Kerkük: Bir Ocak Türkmen Kültür Merkezi Yayınları

Kildan, M. (1954). Tasis El-Medaris El-nizamiye Fi Kerkük. El-tekafe el-hadis dergisi, 1(1), 45.

Yerel Diller Kanunu. (1 Haziran 1931). El-Vakai El-İrakiye gazetesinin 989 sayısında yayımlanmıştır.

Zeki, M, E. (2013). İzdihar Irak Taht El-Hüküm El-Meleki. Landon: Dar El-Hikme

Zeydan, A. (1960, 8 Şubat). Maarfune fi ahid el-ihtilal. *El-savra Gazetesi*.

Zeynel, M. H. (2011). Tarihi süreç içerisinde Irak eğitim sisteminin yönetsel açıdan incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Ankara.

Ziyai, M. (2010). Türkmen Eğitim Raporu. Türkmenli Kültür Merkezi Başkanı.

Ziyai, Mustafa. (09.09.2014). Türkiye, Türkmenli Kültür Merkezi Başkanı. Yüz yüze röportaj. Ankara. Türkiye.

Ziyai, Mustafa. (09.09.2014). Türkiye, Türkmenli Kültür Merkezi Başkanı. Yüz yüze röportaj. Ankara. Türkiye.

Ekler

Ek-1: 24.01.1970 tarihli ve 89 Sayılı Devrim Komite Konseyi'nin Türkmenlere tanıdığı kültürel haklar.

قرار مجلس قيادة الثورة بمنح الحقوق الثقافية للتركمان رقم ٨٩ في ٢٤ كانون الثاني ١٩٧٠م.

أن ثورة السابع عشر من تموز التي تؤمن بأن الطريق المؤدي الى زيادة مساهمة المواطنين في خدمة هذا الوطن وترصين الوحدة الوطنية وتعزيز الوحدة الكفاحية يأتي من خلال تمتع المواطنين بحقوقهم المشروعة. وإيماننا من الثورة بحق الأقلية التركمانية في التمتع بحقوقها الثقافية في المناطق التي تسكنها لذا قرر مجلس قيادة الثورة بجلسته المنعقدة بتاريخ ١٩٧٠/١/٢٤م مايلي.

١. تدريس اللغة التركمانية في مرحلة الدراسة التركمانية.
٢. جعل كافة وسائل الإيضاح باللغة التركمانية في جميع المدارس التي ستدرس بهذه اللغة.
٣. أ استحداث مديرية للدراسة التركمانية بوزارة التربية والتعليم.
٤. تمكين الأدباء والشعراء والكتاب التركمان من تأسيس اتحاد لهم والعمل على مساعدتهم وتمكينهم من طبع مؤلفاتهم وتوفير الفرص لزيادة قدراتهم وقابلياتهم اللغوية وربط هذا الاتحاد باتحاد الأدباء العراقيين.
٥. استحداث مديرية للثقافة التركمانية ترتبط بوزارة الثقافة والأعلام.
٦. إصدار صحيفة أسبوعية ومجلة شهرية باللغة التركمانية.
٧. زيادة البرامج التركمانية في تلفزيون كركوك.

أحمد حسن البكر
رئيس مجلس قيادة الثورة

Ek-2: 29.09.1993 tarihli ve 4749 sayılı IBKY'nin eğitim bakanı Nasih Gafur'un Türkmen Okullarının açılmasıyla ilgili resmi yazı.

رقم: ۶۳۷۳

بیتویار / ۱۵۹ / ۹۹۳ / ۹

همریمن کوردستانی هه‌ی‌ه‌راق

۵۶. مجرمه ن و وزیران

وزارتہائی بہرہ بردہ

به شرح فیدرکول نو گشتی

یو/ بهر یو بهر ایه تی کشتی بهر وړید دی

ب / خوندنی ان گمانی

له نتيجهامي کمپونه وي روزاني ۱۶ و ۹۶۳ / ۱۶ / ۱۶ لنگه له نه منم ايس .

د کيکايگانان هو کرد : د

قوتاب خانہ پولی وندنی تورکمانی له شاری ده ولیر وکھری هم بریاره دود و سرگمران .

(۱- به شهادت) بو: «موندنی» تورکمانی له بهرینه بهر ایرهتی، خوندنی، به زمانی، تهره و ههوهی یه کان (مدیره التحمل)

ملفات الاقليات (له ديوانى وهزاره بکريته وه .

۲- قوتا بخدا نهيده، له شاري هه ولير يو برا تورکمانکان بگريته وه بولى يه کمى له سالى خويىندى ۹۹۳/۱

به تورگمانی بیت: ویرلکانی تر له دووهی سهرتاین یه وه و تا بولن شهشم به کوردی بیت وهفتی وانیه

زمانی تورکمانی بخونسي .

(۳) سال دوی سال خمیدن له و قوتابخانه ده بیته تورکمانی و خمیدن زمانی (اکوردیش) مهرجه

له کشت بوله کانددا •

(۴) بروکران می‌خوانندنی تیرکمانی (ترجمه‌ای) خوانندنی (کوره‌ی) یه‌کمی له‌کشت بوله‌کاندا.

(۲) غوریندنی نورگمانی به بیستی عارفی ده بیت

(٦) قوتايضا نهك پويان تهرمان بکريت له ناوشاري ههولير *

(۷) مهر کی کواستنه وه، قوتابیه کان له سر شانی خویانه •

(۸) له شاري (كهری) پټر، قوتا پڅانه ك به همسان شيو، د كړي ته وه ټكړ، قوتا بيانې، تړكمان همين وله ككل

۱۰ راجا و گردنی شونندنی ۵۵۵۵۵۵۵۵

د. ناسی غفور رمضان

وہنہری بہروردہ

5-19 ریاض

وينصيه ك بوا

سمر وکایه تی / نه نجومه تی / نیشتمانی / کیردستان / شکایه / یوگان داری

وزیر اعلیٰ ہمایوں کو درمیان میں

لیزنی پوروو له پرمغان

نوسینکھی یازیز وئیری بهرورد